

[https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14\(2\)-18](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14(2)-18)

Аспірант, **ОЛЕГ МОРОЗ**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: morozoleg231521@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4628-1520>

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ЛІДЕРСТВА СЛУЖІННЯ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена обґрунтуванню методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти, як комплексному, системному, алгоритмічному способу досягнення педагогічної мети, що охоплює цільовий, методологічний, змістовий, операційний, результативний та контроль-корекційний компоненти. Методика представлена як шлях, спосіб реалізації завдань формування якостей лідерства служіння, і як процес, що розгортається у просторі та часі, який включає інформаційний, спонукальний, діяльнісний, рефлексивний етапи, що передбачає підбір доцільних методів, форм і прийомів реалізації завдань формування якостей лідерства служіння здобувачів аграрних закладів фахової передвищої освіти.

У статті методика формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти представлена за допомогою методу моделювання, що дозволило відобразити її складові елементи у зв'язках і залежностях у рамках цілісної системи. Підкреслюється, що методика формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти детермінована актуальною соціальною потребою щодо підготовки сільсько-господарських кадрів з вираженими лідерськими здатностями служіння людству, країні, організації, господарству, економічним і продовольчим потребам громадян України із дотриманням у веденні агрогосподарства принципів сталого розвитку суспільства, декарбонізації виробництва, забезпечення екологічно чистої продукції для споживачів. Соціальна потреба визначає цільовий компонент, що відображає відповідну мету формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти з послідовним вирішенням завдань щодо надання інформації про сутність та приклади лідерства служіння, актуалізації потреб у діяльності з позиції лідерства служіння, створення умов для формування навичок лідерства служіння, як найвищої міри прояву сформованих внутрішніх психологічних утворень з подальшим їх самовдосконаленням на рефлексивному етапі.

У статті представлено запозичений при розробці змістового компоненту методики досвід Департаменту сільського господарства США щодо реалізації програми підготовки лідерів для сільської місцевості, який втілено у програмі і русі молоді під назвою «4-Н» (head, heart, hand, health) – цінностей, які відповідають ідеалу лідерства служіння у сільськогосподарському виробництві, коли голова, серце, руки, здоров'я служать спільності, громаді, країні і світу.

Ключові слова: методика формування якостей лідерства служіння, студенти аграрних закладів фахової передвищої освіти, моральність, відповідальність, емпатія, системний, аксіологічний, діяльнісний підходи, США.

**METHODOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' LEADERSHIP QUALITIES
OF SERVICE AT AGRICULTURAL INSTITUTIONS
OF VOCATIONAL EDUCATION BASED ON U.S. EXPERIENCE**

ABSTRACT

The article is devoted to the substantiation of the methodology for the formation of students' leadership qualities of service at agricultural institutions of vocational education as a complex, systemic, algorithmic way of achieving the pedagogical goal, which includes target, methodological, content, operational, effective and control-corrective components. The methodology is presented both as a way of implementing the tasks of forming leadership qualities of service, and as a process that unfolds in space and time, which includes informational, motivational, activity, reflective stages, which involves the selection of appropriate methods, forms and techniques for implementing the tasks of forming leadership qualities of service in applicants of agricultural institutions of vocational education.

In the article, the methodology for the formation of students' leadership qualities of service at agricultural institutions of vocational education is presented using the modeling method, which allowed to reflect its constituent elements in connections and dependencies within the framework of a holistic system. It is emphasized that the methodology for forming students' qualities of service leadership at agricultural institutions of vocational education is determined by the current social need for training agricultural personnel with pronounced leadership abilities to serve humanity, the country, the organization, the economy, the economic and food needs of citizens of Ukraine, while adhering to the principles of sustainable development of society, decarbonization of production, and ensuring environmentally friendly products for consumers in agricultural management. The social need determines the target component that reflects the corresponding goal of forming students' qualities of service leadership at agricultural institutions of vocational education with the consistent solution of tasks to provide information about the essence and examples of service leadership, actualization of needs in activities from the position of service leadership, creation of conditions for the formation of service leadership skills as the highest degree of manifestation of the formed internal psychological formations with their further self-improvement at the reflective stage.

The article presents the experience of the US Department of Agriculture in implementing the rural leadership training program, which was adopted when developing the content component of the methodology, and which is embodied in the program and youth movement called "4-H" (head, heart, hand, health) – values that correspond to the ideal of service leadership in agricultural production, when the head, heart, hands, and health serve the club, the community, the country and the world.

Keywords: *methodology for forming service leadership qualities, students of agricultural institutions of vocational education, morality, responsibility, empathy, systemic, axiological, activity approaches, the USA.*

ВСТУП

В умовах викликів XXI ст., поширення пандемій та загострення конфліктів, зумовлених прагненням авторитарних, милітаризованих держав заволодіти ресурсами за допомогою силових методів, поглибленням терористичних загроз та продовольчої кризи у світовому вимірі, погіршенням економічної, демографічної ситуації в

Україні, пов'язаної з загарбницькою війною російської федерації проти нашої країни, руйнуванням її господарства, втратою територій, замінованістю ріллі, екологічним забруднення землі, ускладненням доступу до ринків збуту сільськогосподарської продукції, виникає нагальна потреба у підготовці сільськогосподарських кадрів зі сформованими якостями лідерства служіння, здатних, відповідно до принципів сталого розвитку суспільства, забезпечувати агровиробництво, організовувати членів трудових колективів, консолідувати їх зусилля на основі цінностей моральності, патріотизму, відповідальності, емпатії, професіоналізму, ініціативності, збереження довкілля, застосування екологобезпечних технологій.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті полягає у розробці та обґрунтуванні методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти на основі системного, аксіологічного та діяльнісного підходів з урахуванням досвіду США.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лідерство служіння та його характеристики для керівників телекомунікаційних гігантів уперше розробив і представив американський консультант з управління Роберт Грінліф. Він навчав керівників великих корпорацій способам підвищення продуктивності і рентабельності шляхом посилення турботи про працівників і підлеглих з боку лідера (Гриньова, 2024).

Зарубіжні дослідники і бізнес-консультанти певною мірою відображали питання методики формування лідерства служіння, і у цьому контексті можна виділити доробки С. Альдерфера (Alderfer, 1972), Е. Берна (Берн, 2020), М. Кетс де Вріса (Кетс де Вріс, 2007), Р. Кеттела, Дж. Максвелла (Максвелл, 2022), А. Менегетті (Менегетті, 2019), Р. Стогділла, Дж. Юделовіца, Лі Якокки та ін.

Питання формування якостей лідерства, інших психологічних утворень, що забезпечують індивіду першість в інтерперсональних стосунках, представлені у науковому доробку українських педагогів О. Василькової, Б. Головешка (Головешко, 2017), І. Костири, Ю. Краценка (Краченко, 2012), О. Маковського (Маковський, 2002), Н. Мараховської (Мараховська, 2009), О. Романовського (Романовський та ін., 2017), Р. Сопівника (Сопівник та ін., 2023), В. Ягоднікової (Ягоднікова та Гриньова, 2021) та ін.

Теоретичною основою конструювання методики формування якостей лідерства служіння студентів закладів фахової передвищої освіти стали праці науковців-розробників педагогічних підходів, насамперед, системного підходу, який передбачає відповідний порядок локалізації та представлення у методиці структурних елементів, що перебувають у тісних зв'язках і залежностях (Петришин, 2016). Аксіологічний підхід (П. Лапі) визначає змістовий компонент методики формування якостей лідерства служіння як набір цінностей, що підлягають інтеріоризації (Антоненко та Безугла, 2017). Імплементация діяльнісного підходу у вітчизняну теорію формування особистості завдячує академіку І. Беху (Бех, 2008) який, стверджує, що людина, перетворюючи дійсність, змінюється сама, набуває соціальнокорисні психологічні утворення.

У процесі дослідження застосовувалися такі теоретичні та емпіричні методи, як порівняння, індукція, дедукція, аналіз, синтез, узагальнення, моделювання, абстрагування, екстраполяція, спостереження, бесіда та ін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для комплексного представлення методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти з відображенням важливих складових компонентів застосуємо метод моделювання, за допомогою якого створимо графічного двійника досліджуваного явища.

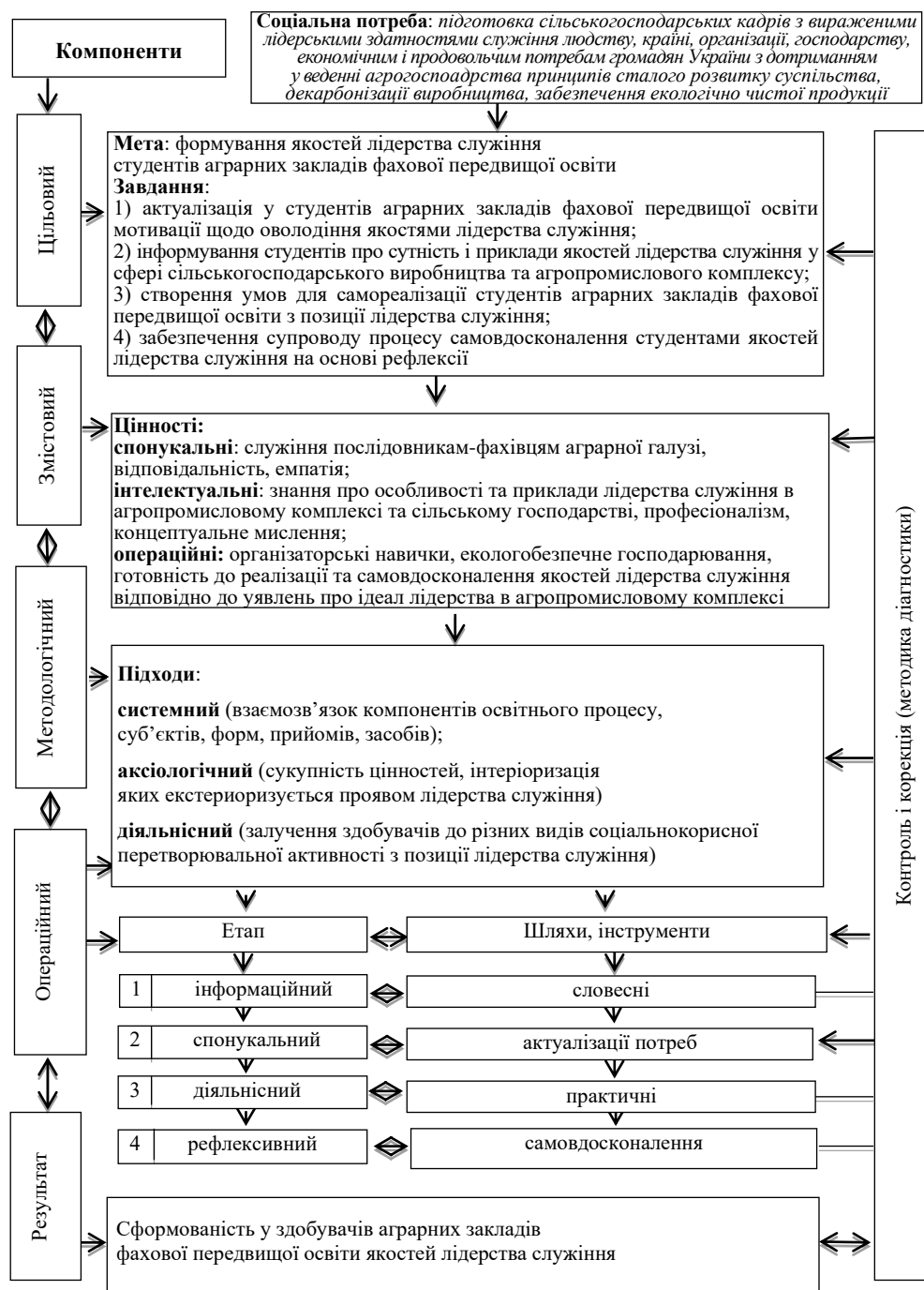

Рис. 1. Модель формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти

Член-кореспондент НАПН України В. Сидоренко відзначав, що отримані результати в ході дослідження можуть бути екстрапольовані з моделі на реальний освітній процес, оскільки існує кардинальна схожість між графічним двійником та оригіналом (Сидоренко, 2005) (див. рис. 1). Ця методика розглядається нами як сукупність засобів реалізації педагогічного задуму щодо формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти, що включає мету, завдання, підходи, зміст (цінності), методи, прийоми, форми, етапи їх застосування, діагностику та, за необхідності, корекцію досягнутого результату.

Методика детермінована актуальною соціальною потребою підготовки сільськогосподарських кадрів з вираженими лідерськими здатностями служіння людській цивілізації, Україні, господарству чи підприємству, продовольчим потребам громадян України, її економіці з неухильним дотриманням принципів ведення агрогосподарства, принципів сталого розвитку суспільства, декарбонізації виробництва, забезпечення екологічно чистої продукції для споживачів. Це пов'язано з розповсюдженням у глобальному і національному вимірі смертельно небезпечних для здоров'я людини вірусів, безкомпромісною позицією у боротьбі за природні ресурси країн з авторитарними, злочинними режимами, російсько-українською війною, що призвела до глибокої економічної, екологічної, демографічної та продовольчої криз.

Вирішення назрілих проблем під силу висококваліфікованим фахівцям-аграріям зі сформованими якостями лідерства служіння.

Із соціальної потреби випливає мета методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти з набором професійних та особистісних здатностей. Мету розкривають відповідні *завдання методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти*, серед яких варто виділити: 1) актуалізацію у студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти мотивації щодо оволодіння якостями лідерства служіння; 2) інформування студентів про сутність та приклади лідерства служіння у сфері сільськогосподарського виробництва та агропромислового комплексу; 3) створення умов для самореалізації студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти з позиції лідерства служіння; 4) забезпечення супроводу процесу самовдосконалення студентами якостей лідерства служіння на основі рефлексії.

В основі змісту методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти лежать цінності, а саме: *спонукальні* (служіння послідовникам-фахівцям аграрної галузі, відповідальність, емпатія); *інтелектуальні* (знання про особливості та приклади лідерства служіння в агропромисловому комплексі та сільському господарстві, професіоналізм, концептуальне мислення); *операційні* (організаторські навички, екологічнобезпечне господарювання, готовність до реалізації та самовдосконалення якостей лідерства служіння відповідно до уявлень про ідеал лідерства в агропромисловому комплексі).

Модель методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти впроваджується за допомогою таких методологічних підходів, як: системний – передбачає тісний взаємозв'язок на функціональному рівні між суб'єктами, методами, засобами, прийомами, що у єдності дозволяють досягнути поставленої мети і завдань; аксіологічний – розглядає якості лідерства служіння, що сформувався, як інтериоризовані, переведені у внутрішній план, спонукальні, інтелектуальні та операційні цінності (служіння послідовникам-фахівцям аграрної галузі, відповідальність, емпатія, знання про особливості та приклади

лідерства служіння в агропромисловому комплексі та сільському господарстві, професіоналізм, концептуальне мислення, організаторські навички, екологічнобезпечне господарювання, готовність до реалізації та самовдосконалення якостей лідерства служіння відповідно до уявлень про ідеал лідерства в агропромисловому комплексі); діяльнісний, що дозволяє включати вихованця у різні види соціальнокорисної діяльності, у ході якої студент виступає носієм перетворювальної активності та діє з позиції лідера, обслуговуючи і надаючи допомогу послідовникам (здобувачі включаються у різні активності, беруть участь у реалізації проєктів як організатори та взаємодіють з партнерами, надаючи їм стимулюючу і коучингову підтримку).

Нами, в частині розробки змістового компоненту методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти, запозичено досвід підготовки лідерів для сільської місцевості Департаменту сільського господарства США, а саме – масштабну програму і рух, який охоплює близько 8 млн молодих людей віком від 8 до 23 років під назвою «4-H». У назві руху – чотири слова, кожне розпочинається з літери «H» (head – голова, heart – серце, hand – рука, health – здоров'я). Імперативом учасників цієї програми є девіз: «Я обіцяю свою голову – для чіткого мислення. Моє серце – для любові. Мої руки – для надання послуг. Моє здоров'я – для кращого життя. Все це для моєї громади, моєї країни і мого світу» (States Department of Agriculture, 2022). Прогресивність програми «4-H» зумовлена ставкою, яку робить департамент США на молодь у справі впровадження у сільське господарство новітніх екологічнобезпечних технологій та цінностей жертвовного служіння ідеалам і принципам сталого розвитку суспільства, збереження життя на планеті Земля (United States Department of Agriculture, 2022).

У моделі представлений операційний компонент, який реалізувався алгоритмічно шляхом адекватного застосування на визначених етапах доцільних форм, методів і засобів формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти. Модель впроваджується у закладах фахової передвищої освіти: у відокремленому структурному підрозділі «Березоворудського фахового коледжу Полтавського державного аграрного університету» та відокремленому структурному підрозділі Заліщицького фахового коледжу імені Є. Храпливого Національного університету біоресурсів і природокористування України, де локалізуються експериментальні групи спеціальності «Агрономія». Так, на інформаційному етапі методики здійснювалась підготовка кураторів груп та викладачів- предметників до формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти. Це втілювалося шляхом проведення науково-методичних семінарів, у ході яких розглядалися теми: «Актуальність формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти», «Цінності лідерства служіння», «Шляхи формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти», «Сталий розвиток як складова світогляду сервант-лідера», «Діагностика якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти», «Педагогічний супровід самовиховання студентами якостей лідерства служіння» та інші (Тітова, 2015).

На головній сторінці сайту Заліщицького фахового коледжу імені Є. Храпливого створено рубрику «Навчально-методичні матеріали», де розміщено посібники з «Лідерології» та «Соціального лідерства і командоутворення». На веб-ресурсах Березоворудського фахового коледжу створено рубрику «Викладачу», де розміщено

аналогічні матеріали. Фонди бібліотек обох коледжів поповнено підручником з факультативного курсу «Лідерологія».

З викладачами та наставниками експериментальних груп проводяться індивідуальні бесіди, надаються консультації. Між педагогічними колективами, дирекціями коледжів та кафедрою педагогіки НУБіП України налагоджено тісну співпрацю щодо підвищення педагогічної майстерності в частині формування у студентів якостей лідерства служіння. Викладачам та кураторам груп 2 курсу спеціальності «Агрономія» надано доступ до методичних матеріалів, розміщених на веб сторінці кафедри педагогіки НУБіП України – «На допомогу наставнику студентської групи». На інформаційному етапі реалізації операційного компоненту моделі формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти значна робота проводилася з підготовки активу експериментальних академічних груп щодо розширення соціальної бази самоврядування шляхом залучення до реалізації проєктів, виховних та спортивних заходів студентів експериментальних груп як організаторів (Мороз, 2019).

Важливою складовою інформування студентів щодо сутності і структури якостей лідерства служіння та можливостей самореалізації у ролі сервант-лідера було їх ознайомлення на організаційно-виховних годинах з особливостями освітнього процесу в коледжі, напрямками діяльності студентського самоврядування, виховними та спортивними заходами, державними святами і пам'ятними датами, функціонуванням колективів художньої самодіяльності та спортивних секцій і абонементних груп.

На спонукальному етапі реалізації операційного компоненту моделі, з ініціативи наукової школи кафедри педагогіки НУБіП України, у контексті впровадження нами експериментальної програми з формування якостей лідерства служіння, студентам згаданих коледжів запропоновано факультативний курс «Лідерологія». Даний курс розкриває суть, теорії походження лідерства, його типи, стилі лідерської поведінки, способи реалізації лідерського потенціалу особистості, секрети досягнення людиною успіху, приклади лідерства в агропромисловому комплексі, науковому житті, ІТ-сфері. Курс «Лідерологія» включає прикладний компонент, який дозволить оволодіти методиками самовиховання якостей лідерства служіння, способами впливу на свідомість і поведінку людини, уміннями і навичками управління групою, використанням технологій прихованого впливу та блокування деструктивних маніпулятивних прийомів, побудови гармонійних міжособистісних взаємин у колективі; сформувати готовність до виконання ролей у системі відносин «лідер-послідовники», здатність будувати продуктивні соціальні стосунки в рамках моделей «ціннісного обміну», гуманістичного, трансакційного, дистрибутивного, сервант-лідерства (Сопівник, 2023).

У здобувачів освіти за підсумками опанування курсу «Лідерологія» сформується набір якостей лідерства служіння, що дозволить завойовувати симпатії і довіру людей, адекватно до ситуації культивувати стилі лідерської поведінки (адаптивне лідерство), здійснювати управлінський вплив у системі «лідер-послідовники», будувати продуктивні і гармонійні стосунки з соціальним оточенням, планувати, організовувати, контролювати роботу групи з позиції лідера, а також забезпечувати мотивацію і координацію діяльності послідовників; блокувати деструктивну маніпуляцію та використовувати прийоми прихованого впливу; добирати, застосовувати методики самодіагностики та розвитку лідерського потенціалу, методи управлінського впливу; правильно використовувати вербальну і невербальну комунікацію для стимулювання активності та побудови продуктивних стосунків з послідовниками (Сопівник, 2023).

На спонукальному етапі реалізації моделі для студентів експериментальних груп організувалися зустрічі з передовиками агровиробництва регіону (Іваном Навольським, Іваном Томичем, Марією Фірташ, Василем Черненком, Василем Цвиком та іншими), у ході яких засновники агрокомпаній та успішні агробізнесмени ділилися з молоддю секретами успіху, демонстрували зразки інтелекгентної поведінки у публічному просторі. На цьому етапі кураторами організувався для студентів експериментальних груп перегляд художніх та документальних відеофільмів про легендарних аграріїв України, зокрема: документальний фільм «Фермерство під час війни» (у стрічці розповідається про те, як українські аграрії долають виклики війни, і як російська агресія загострює продовольчу кризу у світі); «Зелена книга» (у якому розкрито усі секрети успішного рослинництва за умови постійних посух); «**Інтерстеллар**» (про ведення агрогосподарства на інших планетах сонячної системи); «Зростаючі міста» (про сіті-фермерство); «**Будь-якою ціною**» (розповідається про те, як прогресивний фермер штату Айова залучив у галузь біологів та новітні технології генної інженерії); «**Реальний бруд фермера Джона**» (показує життя фермера Джона Петерсона, який намагається змінити на краще роботу своєї сім'ї, змішуючи сімейні традиції з мистецтвом і «свободою слова»); «Сімейна ферма» (розкриваються секрети створення стартапу в агробізнесі); «**Дрібний фермер**» (про боротьбу з хворобами у тваринництві) та інші.

На діяльнісному етапі реалізації операційного компоненту методики формування якостей лідерства служіння студенти експериментальних груп залучаються до різних видів активності саме з позиції організатора, керівника, активного учасника громадського життя коледжу та регіону. Студенти активно включалися у підготовку і проведення таких заходів, як: «Твої таланти першокурсника», «День працівника сільського господарства», «Сітка життя», «Все задумано мудро в природі – треба жити з нею у згоді», «День ментального здоров'я», «Ми – нащадки козацької слави», «Підкоримо Говерлу української слави», «З родини Храпливих», «Слава вам, Хлібороби» (свято працівників полів та ферм) та ін. (у Заліщицькому фаховому коледжі), «Шукаємо таланти», «Студентська весна», «Родослів», «Осіньне золото», «Ярмарок вакансій», «Я і моя професія», «Брейн-ринг»; екскурсії, виставки, такі як «Уклін тобі, вчителю», «Березоворудський ярмарок», «Танці з викладачами», «Берегиня – мати», «Все починається з любові» та ін. (у Березоворудському фаховому коледжі). У ході організації та проведення цих заходів у студентів формуються моральність, емпатія, патріотизм, навички служіння людині, родині, країні, відданість хліборобському покликанню, що відповідає суті і структурі поняття «якості лідерства служіння».

При організації семінарсько-практичних занять факультативного курсу «Лідерологія» застосовувався кейс-метод («Мене рвуть на частини», «Хочу з вами порадитися», «Дитя на роботі», «Бездоглядна сирота», «Заплатимо потім», «Дрібні послуги», «Мавпа на шиї»), рольові та ділові ігри зі створення екостартапу та командоутворення. Також, на заняттях використовуються тренінгові вправи з побудови команди, як то «Побудова фігур», «Велике сімейне фото», «Спільний малюнок» тощо. Впроваджуються розроблені з науковим керівником Р. Сопівником ділові ігри: «Розумний вибір між вирощуванням кукурудзи як кормової культури чи сировини для вироблення біоетанолу», «Тваринницький комплекс на околиці міста» тощо, які формують екологічну культуру сервант-лідера.

Заключний етап операційного компоненту методики формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти – «рефлексивний» – передбачав педагогічний супровід процесу самовиховання здобувачем

відповідних психологічних утворень з метою подолання дистанції між «Я-реальним» та «Я-ідеальним». При цьому, студентам пропонуються для освоєння відповідні прийоми самовиховання та конструюється збірний образ лідерства служіння, який є еталоном-орієнтиром. У підсумку, на кожному з етапів реалізації моделі проводяться діагностичні зрізи за допомогою авторської методики з визначення рівня сформованості якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти. Досягнутий результат має увідповіднюватися високому і середньому рівню розвитку згаданих якостей. У випадку виявлення невідповідності у зіставленні результату з еталоном вносяться корективи у визначений компонент моделі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Таким чином, застосовуючи системний, аксіологічний та діяльнісний підходи, нами сконструйовано та обґрунтовано методику формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти, яка є комплексною і процесуальною, передбачає алгоритмічне досягнення педагогічної мети, складається з цільового, методологічного, змістового, операційного, результативного та контрольного-корекційного компонентів. Методика розгортається у просторі та часі і включає інформаційний, спонукальний, діяльнісний, рефлексивний етапи, що детермінує підбір доцільних методів, форм і прийомів реалізації завдань формування якостей лідерства служіння здобувачів аграрних закладів фахової передвищої освіти (словесні, актуалізації потреб, практичні, самовиховання).

Складові елементи методики перебувають у зв'язках і залежностях у рамках цілісної системи. Цільовий компонент відображає відповідну мету формування якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти з послідовним вирішенням завдань щодо надання інформації про сутність та приклади лідерства служіння, актуалізації потреб у діяльності з позиції лідерства служіння, створення умов для формування навичок лідерства служіння як найвищої міри прояву сформованих внутрішніх психологічних утворень з подальшим їх самовдосконаленням на рефлексивному етапі.

Перспективи подальших досліджень можуть включати валідацію розробленої методики діагностики сформованості якостей лідерства служіння студентів аграрних закладів фахової передвищої освіти, впровадження усіх складових і компонентів моделі формування якостей лідерства служіння і моніторинг ефективності застосування даної методики в експериментальних групах.

ЛІТЕРАТУРА

1. United States Department of Agriculture (2022). "4-H". http://www.national4-hheadquarters.gov/about/4h_join.htm.
2. Alderfer, C. (1972) *Existence, relatedness and growth: human needs in organizational settings*. N.Y.
3. Антоненко, Т. Л., Безугла, М. В. (2017). *Духовно-культурні цінності освіти студентської молоді: монографія*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України.
4. Берн, Е. (2020). *Лідер и група. Про структуру організацій і динаміку груп*. Київ.
5. Бех, І. Д. (2008). *Виховання особистості: підручник*. Київ: Либідь.
6. Головешко, Б. (2017). *Педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищих навчальних закладах* [Дис. ... канд. пед. н.: 13.00.04]. Вінниця.

7. Гриньова, М. В. (2024). *Виховання лідерських якостей учнів основної школи у процесі e-партисипативного проєктування* [Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії]. Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти одеської обласної ради», Одеська обласна рада.

8. Кетс де Вріс М. (2007). *Містика лідерства. Розвиток емоційного інтелекту*. К.: Кальварія.

9. Кращенко, Ю. П. (2012). *Виховання лідерських якостей майбутніх учителів у системі студентського самоврядування* [Дис. канд. пед. наук: 13.00.07]. Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ.

10. Лі, Цзиці (2017). *Виховання лідерських якостей майбутніх менеджерів в освітньому середовищі університету* [Дис. канд. пед. наук: 13.00.07]. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Міністерство освіти і науки України. Київ.

11. Маковський, О. К. (2002). *Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів* [Дис. канд. пед. наук: 20.02.02]. Національна академія Прикордонних військ України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький.

12. Максвелл, Дж. (2022). *21 обов'язкова якість лідера*. Київ: Компрінт.

13. Мараховська, Н. В. (2009). *Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу* [Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04]. Харків.

14. Менегетті, А. (2019). *Психологія лідера*. 1 видання. Київ, НФ «Антоніо Менегетті».

15. Мороз, В. П. (2019). Лідерство як наукова проблема. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 1(1), 99–110. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2019_1%281%29__13.

16. Петришин, Л. Й (2016). *Системний підхід у сучасних педагогічних дослідженнях в Україні*. Старобільськ, ДЗ «ЛНУ імені Т.Г.Шевченка».

17. Романовський, О., Квасник, О., Шаполова, В., Чала, Ю., & Бондаренко В. (2017). Обов'язкові складові особистості харизматичного лідера як запорука його успіху. *Лідер. Еліта. Суспільство*, 1, 60–73.

18. Сидоренко, В. К. (2005). *Основи наукових досліджень*. К.: ЦП КОМПРИНТ.

19. Сопівник, Р.В., Рахманіна, А. & С., Санченко, О. В. (2023). *Лідерологія: підручник*. К.: «Компрінт».

20. Тітова, Г. (2015). Особливості формування лідерських якостей в учнів основної школи. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 3, 289–294.

21. Ягоднікова, В., Гриньова, М. (2021). Демократичне лідерство в Новій українській школі: поцінування партисипації в початковій школі. У Сочінський М. М. (ред.), *Початкова освіта у контексті шкільних змін: теорія, методика, практика, досвід*: монографія. Умань, 149–180.